مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

داکتر عبدالقيوم مومند ۲۰۱۹/۰۸/۲۵

دولتي، حکومتي او سياسي جوړښت

شپږمه برخه

ب: قانون جوړول، په قانون کي بدلون راوستل او قانون له مينځه وړل

۱: قانون جوړول

قانون له دريو مرجعو څخه رامينځته کيږي.

ولسمشر کولای شي د قانون مسوده جوړه کړي او ولسي جرګي ته يې د غور او منلو لپاره وليږي. ولسي جرګه له غور او څيړني څخه وروسته کولای شي مسوده ومني، ونه مني او يا پکښي د بدلون وړانديز وکړي. که ولسي جرګه مسوده ومني، د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي او مسوده ولسمشر ته د ولسي جرګي د فيصلي سره يوځای ليږل کيږي او د ولسمشر له لاسليک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کيږي. که ولسي جرګه مسوده ونه مني، نه منل شوې مسوده د ولسي جرګي د فيصلي په ملتيا بيرته ولسمشر ته ليږل کيږي، د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي او مسوده له مينځه ځي. که ولسي جرګه په رالیږل شوې مسوده کي کوم وړانديز (ونه) ولري، ولسي جرګه خپل وړانديز (ونه) د رالیږل شوې مسودې سره يوځای ولسمشر ته ليږي. که ولسمشر ټول وړانديزونه ونه مني، خپله د نه منلو پريکړه ولسي جرګي ته ليږي، د ولسي جرګي په دفتر کي د نه مل شوې مسودې په توګه ثبتيږي او مسوده له مينځه ځي.

که ولسمشر ځيني وړانديزونه ومني او ځيني ونه مني، کولای شي نوې مسوده جوړه کړي، منلي وړانديزونه پکي ګډ کړي او ولسي جرګي ته يې وليږي. ولسي جرګه پرې بيا غور کوي. دا ځل ولسي جرګه د قانون نوې مسوده يا مني او يا يې نه مني. نور وړانديزونه پکي نشي کولای.

که ولسي جرګه د قانون نوې مسوده ونه مني، نه منل شوې مسوده د ولسي جرګي د فيصلي په ملتيا بيرته ولسمشر ته ليږل کيږي، د ولسي جرګي په دفتر کي د نه منل شوې مسودې په توګه ثبتيږي او مسوده له مينځه ځي. که ولسي جرګه نوې مسوده ومني، د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي، ولسمشر ته د ولسي جرګي له فيصلي سره يوځای ليږل کيږي او د ولسمشر له لاسليک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کيږي.

که چيرې ولسمشر د ولسي جرګي ټول وړانديزونه ومني، ولسمشر د وړانديزونو په نظر کي نيولو سره نوې مسوده جوړوي او ولسي جرګي ته يې ليږي. ولسي جرګه نوې مسوده ګوري او ډاډ ترلاسه کوي چې وړانديزونه پکښي ځای پرځای شوي دي، نو د قانون په توګه يې قبلوي. د ولسي جرګي پريکړه له منل شوې مسودې سره يوځای د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي. منل شوې مسوده د ولسي جرګي له فيصلي سره يوځای ولسمشر ته ليږل کيږي او د ولسمشر له لاسليک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کيږي. د قوانينو په هکله د فيصلي په وخت بايد د ولسي جرګي ټول استازي موجود وي او فيصلي په پنځۀ شپيته سلنه (۶۵٪) اکثريت رايو وکړي.

که چيرې ولسمشر ولسي جرګي ته د قانون مسوده وليږي او ولسي جرګه پرې تر ديرشو (۳۰) ورځو پورې غور ونکړي، پر يوديرشمه (۳۱) ورځ د قانون مسوده د ولسي جرګي له فيصلي پرته د ولسمشر له لاسليک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کيږي.

۲. د ولسي جرګي يو غړی يا څو غړي کولای شي د قانون مسوده جوړه کړي او ولسي جرګي ته يې دغور او منلو لپاره وړاندې کړي. ولسي جرګه له غور او څيړني څخه وروسته کولای شي د قانون مسوده ومني، ونه مني او يا د بدلون وړانديز(ونه) پکښي وکړي. که ولسي جرګه مسوده ومني، د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي.

که ولسي جرګه مسوده ونه مني، نه منل شوې مسوده د ولسي جرګي له فيصلي سره مل د ولسي جرګي په دفتر کي ثبتيږي او مسوده له مينځه ځي. که ولسي جرګه په مسوده کي کوم وړانديز(ونه) ولري، ولسي جرګه خپل وړانديز (ونه) له مسودې سره يوځای د مسودې وړانديزکوونکي (کوونکو) ته بيرته ليږي. که وړانديزکوونکی (کوونکي) ټول وړانديزونه ونه مني، نه منل شوې مسوده د ولسي جرګي له فيصلي سره مل د ولسي جرګي په دفتر کي د نه منل شوې مسودې په توګه ثبتيږي او مسوده له مينځه ځي. که وړانديزکوونکی (کوونکي) ځيني وړانديزونه ومني او ځيني ونه مني، کولای شي د وړانديزونو په نظر کي نيولو سره نوې مسوده جوړه کړي او ولسي جرګي ته يې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

ولیږي. ولسي جرګه پرې بیا غور کوي. دا ځل ولسي جرګه نوې مسوده یا مني او یا یې نه مني، نوې وړاندیزونه پکښې نشي کولای. که نوې مسوده ونه منل شوه، د ولسي جرګې په دفتر کې د نه مل شوې مسودې په توګه ثبتیږي او مسوده له مینځه ځي.
که چیرې د مسودې وړاندیزکوونکی (کوونکي) د ولسي جرګې ټول وړاندیزونه ومني، وړاندیزکوونکی (کوونکي) د وړاندیزونو په نظر کې نیولو سره نوې مسوده جوړوي او ولسي جرګې ته یې د منلو لپاره لیږي. ولسي جرګه د قانون نوې مسوده ګوري او ډاډ ترلاسه کوي چې وړاندیزونه پکې ځای شوي. مسوده د ولسي جرګې په دفتر کې ثبتیږي.
په پورتنیو ټولو مواردو کې د ولسي جرګې د منلو پریکړه له منل شوې مسودې سره یوځای ولسمشر ته لیږل کیږي او د ولسمشر له منلو او لاسلیک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کیږي.
که ولسمشر د ولسي جرګې لخو منل شوې د قانون مسوده ونه مني، خپل د نه منلو ځواب د ولسي جرګې لخوا د منل شوې مسودې سره یوځای ولسي جرګې ته بیرته لیږي. که ولسي جرګه کوم عکس العمل ونکړي، د نه منل شوې مسودې په نوم د ولسي جرګې په دفتر کې ثبتیږي او مسوده له مینځه ځي. که چیرې ولسي جرګه وغواړي چې د ولسمشر د نه منلو په ځواب کې عکس العمل ښکاره کړي نو ولسي جرګه صلاحیت لري چې د ولسي جرګې د ټول غړو په شتون کې په پنځه شپیته سلنه (۶۵٪) رایو د ولسمشر د نه منلو ځواب باېزه کړي. د ولسي جرګې له دې فیصلې څخه وروسته د قانون مسوده پرته د ولسمشر د منلو او لاسلیک څخه د قانون په توګه نافذ ګڼل کیږي.
که ولسمشر د ولسي جرګې لخو منل شوې د قانون مسوده ونه مني او په هغې کې وړاندیز(ونه) ولري، خپل وړاندیزونه د ولسي جرګې لخوا له منل شوې مسودې سره یوځای ولسي جرګې ته لیږي. که ولسي جرګه ټول یا ځینې وړاندیزونه ومني، باید په مسوده کې یې ځای پر ځای کړي او د منلو پریکړه یې وکړي او بیرته یې ولسمشر ته د منلو او لاسلیک لپاره ولیږي. ولسمشر نوې منل شوې مسوده ګوري او ډاډ ترلاسه کوي چې وړاندیزونه یې په مسوده کې ځای پر ځای شوي. دا ځل ولسمشر مسوده یا مني او یا یې نه مني، نوې وړاندیزونه پکې نشي کولای. د منلو په صورت کې مسوده د ولسمشر د لاسلیک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کیږي.
که ولسي جرګه د ولسمشر وړاندیز (ونه) ونه مني نو واک لري چې د ولسي جرګې د ټولو غړو په شتون کې په پنځه شپیته سلنه (۶۵٪) رایو د ولسمشر وړاندیزونه او د نه منلو ځواب باېزه کړي. د ولسي جرګې له دې فیصلې وروسته مسوده پرته د ولسمشر د منلو او لاسلیک څخه د قانون په توګه نافذ ګڼل کیږي.
که ولسي جرګه د قانون کومه مسوده قبوله کړي او ولسمشر ته یې د لاسلیک لپاره ولیږي، مګر ولسمشر یې په دیرشو (۳۰) ورځو کې دننه لاسلیک نکړي، پر یودیرشمه (۳۱) ورځ د ولسمشر له لاسلیک څخه پرته مسوده د قانون په ټوګه نافذ ګڼل کیږي.
که وړاندیزکوونکی(کوونکي) ولسي جرګې ته د قانون مسوده وړاندیز کړي او ولسي جرګه په دې مسوده تر دیرشو (۳۰) ورځو پورې غور ونکړي، پر یودیرشمه (۳۱) ورځ مسوده د ولسي جرګې له فیصلې پرته د وړاندیزکوونکی(کوونکي) لخوا ولسمشر ته لیږل کیږي او د ولسمشر د منلو او لاسلیک څخه وروسته د قانون په توګه نافذ ګڼل کیږي. که ولسمشر د قانون مسوده ونه مني، خپل د نه منلو ځواب له مسودې سره یوځای وړاندیزکوونکي(کوونکو) ته لیږي. مسوده د ولسي جرګې په دفتر کې د نه منل شوې مسودې په توګه ثبتیږي او مسوده له مینځه ځي.
۳. لومړی وزیر کولای شي د قانون مسوده جوړه کړي او ولسي جرګې ته یې د غور او منلو لپاره وړاندې کړي. څرنګه چې لومړی وزیر د ولسي جرګې یو غړی دی، د منلو یا نه منلو په هکله ورسره د ولسي جرګې د غړي چلند کیږي.

۲: په قانون کې بدلون راوستل

پرته له اساسي قانون څخه ولسي جرګه حق لري د هیواد په نورو قوانینو کې بدلون راولي. هر بدلون باید د افغانستان د اساسي قانون په رڼا کې وي. په قانون کې د بدلون په وخت کې باید د ولسي جرګې ټول استازي حاضر وي او په پنځه اویا سلنو (۷۵٪) رایو سره خپله پریکړه وکړي. پریکړه وروسته ولسمشر ته د لاسلیک لپاره لیږل کیږي. ولسمشر صلاحیت لري چې دا پریکړه ومني او یا یې ونه مني. د منلو په صورت کې قانون بدلیږي. د نه منلو په صورت کې د ولسي جرګې پریکړه د ولسمشر د نه منلو له فیصلې سره یوځای ولسي جرګې ته لیږل کیږي. ولسي جرګه صلاحیت لري چې د خپلو ټولو غړو په شتون کې په پنځه شپیته سلنه (۶۵٪) رایو سره د ولسمشر د نه منلو پریکړه باېزه اعلان کړي. په دې توګه د ولسي جرګې پریکړه پرته د ولسمشر له لاسلیک څخه قانوني بڼه غوره کوي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولئ

۳: قانون لهٔ مینځه وړل
پرته لهٔ اساسي قانون څخه ولسي جرگه حق لري د هیواد نور قوانین لهٔ مینځه یوسي. هر لهٔ مینځه وړل باید د افغانستان د اساسي قانون پهٔ رڼا او بندیزونو کې وي. د قانون د لهٔ مینځه وړلو پر وخت کې باید د ولسي جرگې ټول استازي حاضر وي او پهٔ پنځهٔ اویا سلنو (۷۵٪) رایو سره خپله پریکړه وکړي. پریکړه وروسته ولسمشر ته د لاسلیک لپاره لیږل کیږي. ولسمشر واک لري چې دا پریکړه ومني او یا یې ونه مني. د منلو پهٔ صورت کې قانون لهٔ مینځه ځي. د نهٔ منلو پهٔ صورت کې د ولسي جرگې پریکړه د ولسمشر د نهٔ منلو لهٔ فیصلې سره یوځای ولسي جرگې ته لیږل کیږي. ولسي جرگه صلاحیت لري چې د خپلو ټولو غړو پهٔ شتون کې پهٔ پنځهٔ شپیته سلنه (۶۵٪) رایو سره د ولسمشر د نهٔ منلو پرېکړه بابېزه اعلان کړي. پهٔ دې توگه د ولسي جرگې پریکړه پرته د ولسمشر لهٔ لاسلیک څخه قانوني بڼه غوره کوي.

۳. قضاییه څواک
الف: ستره محکمه
د دولت دریم بنسټ قضاییه څواک دی پهٔ دې کې ستره محکمه د هیواد د قضایي نظام ترټولو لوړه مرجع ده. ستره محکمه یوه خپلواکه اوناپیلې قوا ده چې د ولسمشر، ولسي جرگې او حکومت لهٔ اغیزو څخه باید پاکه او پهٔ امن کې وي. د سترې محکمې قاضیان او قاضي القضات د ولسمشر پهٔ وړاندیز ولسي جرگې ته د رای اخستلو لپاره وړاندیز کیږي.
ولسي جرگه د منلو او یا نهٔ منلو حق لري. د نهٔ منلو پهٔ صورت کې ولسمشر باید نوی کس(کسان) ولسي جرگې ته د منلو لپاره وروپیژني. د منلو پهٔ صورت کې لهٔ رایې اخستلو څخه وروسته د سترې محکمې قاضیان او قاضي القضات د څوارلسو (۱۴) کلونو لپاره پهٔ دندو گومارل کیږي. د قاضي القضات او سترې محکمې د قاضیانو پهٔ اړه رایې د ولسي جرگې د ټولو استازو پهٔ شتون کې پهٔ پنځهٔ شپیته سلنه (۶۵٪) رایو ترسره کیږي.
قاضي القضات او د سترې محکمې قاضیان پرته لهٔ کوم جرم او خیانت لهٔ خپلې دندې څخه د هیڅ ولسمشر لخوا نشي گوښه کیدی او نهٔ ولسي جرگه پرته لهٔ کوم جرم او خیانت لهٔ هغوی څخه د صلب اعتماد د رای حق لري. کهٔ د سترې محکمې قاضیان او یا قاضي القضات د کوم جرم او خیانت پر اساس لهٔ دندې څخه گوښه کړای شي، یا مړ شي او یا هم استعفا وکړي او د هغه پرځای د بل ټاکل اړین شي نو د وخت ولسمشر نوی کس ولسي جرگې ته د منلو لپاره ورپیژني.

ب: د سترې محکمې جوړښت او واکونه
د سترې محکمې د جوړښت او واکونو پهٔ هکله به پوره لاربښوونې، کړنلارې او تگلارې جوړې کړای شي مگر وړاندیز دا دی چې د جرم پر وخت ستره محکمه باید د دې واک ولري چې د نورو کسانو ترڅنگ د ولسمشر، لومړي وزیر او وزیرانو د نیولو حکم هم صادر کړای شي.

پ:د تمیز محکمه
د سترې محکمې پهٔ مشوره د تمیز د محکمې قاضیان د ولسمشر لخوا پهٔ ځانگړې توگه د څوارلسو کلونو لپاره پر دندو گومارل کیږي او د سترې محکمې تر واک لاندې کار کوي. د تمیز د محکمې قاضیان پرته د کوم جرم او خیانت څخه د خپلې دندې څخه د هیڅ ولسمشر لخوا نشي گوښه کیدی. کهٔ چیرې د تمیز د محکمې کوم قاضي د کوم جرم او خیانت پراساس لهٔ دندې څخه گوښه کړی شي، یا مړ شي او یا هم استعفا وکړي او د هغه پرځای د بل ټاکل اړین شي نو د وخت ولسمشر د سترې محکمې پهٔ مشوره نوی کس ټاکي. د نورو ټولو محکمو قاضیان د سترې محکمې لخوا پهٔ دندو گومارل کیږي.

اخستنځایونه

1. أبو محمد علي بن أحمد بن سعید بن حزم الأندلسي القرطبي. المحلى بالآثار.المطبعة المنيرية. مصر.۱۳۵۲ هـ، ق.
2. امام أبو حامد محمد بن محمد الغزالي. المستصفى من في أصول (الفقه). دار الكتب العلمية. بیروت. لبنان. ۱۹۹۳م.
3. امام أبو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی. مسناد امام احمد بن حنبل. مكتبة دارالسلام. رياض. السعودية العربية. ۲۰۱۲م.
4. امام حافظ أبو داؤد سلیمان بن الاشعث. سنن أبو داؤد. مكتبة دارالسلام. رياض. السعودية العربية. ۲۰۰۸م.
5. امام حافظ أبو رحمن احمد بن شعیب بن علي النسائي. سنن النسائي. مكتبة دارالسلام. رياض. السعودية العربية. ۲۰۰۷م.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

6. امام حافظ أبو عیسی محمد ابن عیسی الترمیذي. سنن(جامع) الترمیذي. مکتبة دارالسلام. ریاض.السعودیة العربیة. ۲۰۰۷م.
7. امام محمد بن اسماعیل البخاري. الصحیح البخاري. مکتبة دارالسلام. ریاض. السعودیة العربیة. ۱۹۹۷م.
8. امام محمد بن یزید ابن ماجه القزویني. سنن ابن ماجه. مکتبة دارالسلام. ریاض. السعودیة العربیة. ۲۰۰۷م.
9. سلیمان بن أحمد بن أیوب بن مطیر اللخمي الشامي أبو القاسم الطبراني. المعجم الکبیر (للطبراني). مکتبة ابن تیمیة. القاهرة. مصر. ۲۰۱۰م.
10. مولانا محمودالحسن دیوبندی. کابلی تفسیر. د حرمینو چاپخونه. سعودي عربستان.
11. مولوي فاروق غلجی. قران کریم، پهٔ روانه او ساده پښتو ژبه. افغان بنسټ. کابل: افغانستان. ۱۳۹۲ هـ ل.

12. Aristotle. The Complete Works of Aristotle. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984.
13. Ibn Khaldun. The Muqaddimah. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1967.
14. Khadduri, Majid. The Islamic Conception of Justice. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2001.
15. Maududi, Abul Ala. Islamic Way of Life. Leicester, UK: Islamic Foundation, 1968.
16. N.A. The Constitution of Medina. London, UK: Minhaj-ul-Quran Publications, 2012.
17. Plato. Plato Complete Works. Cambridge, MA: Hackett Publishing Co., 1997.
18. Qutb, Sayed. Social Justice in Islam. New Jersey, NJ: Islamic Publications International, 2000.

پای

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليږلو مخکې په ځیر و لولئ